

Karminskiy, A. M., Olenev, N. I., and Primak, A. G. *Kontroling v biznese. Metodologicheskie i prakticheskie osnovy postroeniia kontrollinga v organizatsiiakh* [Controlling in the business. Methodological and practical bases for the construction of controlling in organizations]. Moscow: Finansy i statistika, 2002.

Len, V. S., and Hlyvenko, V. V. *Bukhhalterskiy oblik v Ukraini: osnovy ta praktyka* [Accounting in Ukraine: principles and practice]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2008.

Leshko, V. N. *Ekonomika predpriiaty otrasli* [The economy of the industry]. Minsk: BIP-S, 2006.

Lopatenko, L. O. *Operatsiyni menedzhment* [Operations Management]. Kyiv: MAUP, 2007.

Marushchak, L. I. "Ekonomichna sutnist vyrobnychkh zapasiv" [The economic essence of inventory]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Menedzhment ta pidpriyemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, no. 577 (2007): 225-230.

Mezhynska-Bruj, O. Yu. *Orhanizatsiia materialno-tekhnichnoho zabezpechennia pidpriemstva* [The organization of logistics enterprises]. Kyiv: NUKhT, 2012.

Osnach, O. F. *Promyslovoyi marketynh* [Industrial Marketing]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2009.

Peltek, L. V. "Metodolohichni aspekty formuvannia systemy upravlinnia oborotnyimi aktyvamy pidpriemstva" [Methodological aspects of current assets management company]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, no. 1(5) (2010): 43-49.

Perebyinis, V. I., and Drobotia, Ya. A. *Lohistychna upravlinnia zapasamy na pidpriemstvakh* [Logistics Inventory management in enterprises]. Poltava: PUET, 2012.

Smyrychynskiy, V. V., and Smyrychynskiy, A. V. *Osnovy lohistychnoho menedzhmentu* [Fundamentals of logistics management]. Ternopil: Ekonomichna dumka, 2000.

Smyrnov, I. H. *Lohistyka: prostorovo-terytorialnyi vymir* [Logistics: spatial and territorial dimension]. Kyiv: VHL Obrii, 2004.

Shraybfeder, Dzh. *Effektivnoe upravlenie zapasami* [Effective inventory management]. Moscow: Alpina Biznes Buks, 2006.

Tereshchenko, O. O., and Babiak, N. D. *Finansovyi kontrolynh* [Financial Controlling]. Kyiv: KNEU, 2013.

Tankov, K. M., Trydid, O. M., and Kolodyzieva, T. O. *Vyrobnycha lohistyka* [Production logistics]. Kharkiv: INZhEK, 2006.

Zhyvaeva, T. V. "Metody kontrolynh" [Methods of controlling]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho in-stytutu*, no. 3(39) (2010): 63-67.

УДК 330.111.66-049.5

ПОБУДОВА СТРУКТУРИ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ВЕНГЛЮК І. В.

УДК 330.111.66-049.5

Венглюк І. В. Побудова структури механізму соціально-економічної безпеки підприємства

Стаття розкриває порівняно нове бачення структури соціально-економічної безпеки підприємства. Розглянуто комплексний підхід до формування структури механізму соціально-економічної безпеки підприємства. У результаті досліджень було запропоновано вдосконалену структуру механізму соціально-економічної безпеки підприємства з точки зору системного підходу, що дозволяє підвищити рівень забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства не лише завдяки окремим функціональним підсистемам, а підійти до вирішення проблеми безпеки на підприємстві комплексно, не нехтуючи окремими складовими механізму безпеки.

Ключові слова: структура, механізм, соціально-економічна безпека.

Рис.: 1. **Бібл.:** 6.

Венглюк Інна Володимирівна – аспірантка, кафедра маркетингу, Національний університет харчових технологій (вул. Володимирська, 68, Київ, 01601, Україна)

E-mail: innaveng@ukr.net

УДК 330.111.66-049.5

Венглюк І. В. Построение структуры механизма социально-экономической безопасности предприятия

Статья раскрывает сравнительно новое видение структуры социально-экономической безопасности предприятия. Рассмотрен комплексный подход к формированию структуры механизма социально-экономической безопасности предприятия. В результате исследования было предложено усовершенствованную структуру механизма социально-экономической безопасности предприятия с точки зрения системного подхода, позволяющего повысить уровень обеспечения социально-экономической безопасности предприятия не только благодаря отдельным функциональным подсистемам, а подойти к решению проблемы безопасности на предприятии комплексно, не пренебрегая отдельными составляющими механизма безопасности.

Ключевые слова: структура, механизм, социально-экономическая безопасность.

Рис.: 1. **Библ.:** 6.

Венглюк Інна Владимировна – аспірант, кафедра маркетингу, Національний університет пищевых технологий (ул. Владимирская, 68, Киев, 01601, Україна)

E-mail: innaveng@ukr.net

UDC 330.111.66-049.5

Venglyuk I. V. Building the Structure of the Mechanism of Socio-economic Security of an Enterprise

The article describes a comparatively new vision of the structure of the socio-economic security of an enterprise. It considers a complex approach to formation of the structure of the mechanism of socio-economic security of an enterprise. In the result of the study the article offers an improved structure of the mechanism of socio-economic security of an enterprise from the point of view of the system approach that allows increase of the level of socio-economic security of an enterprise not only due to individual functional sub-systems, but also due to a complex approach to security problems at an enterprise, not ignoring individual components of the security mechanism.

Key words: structure, mechanism, socio-economic security.

Pic.: 1. **Bibl.:** 6.

Venglyuk Inna V.– Postgraduate Student, Department of Marketing, National University of Food Technology (vul. Volodymyrska, 68, Kyiv, 01601, Ukraine)

E-mail: innaveng@ukr.net

Розвиток соціальної відповідальності нерозривно пов'язаний з процесами у сфері кадрового забезпечення, тоді як кадрове забезпечення входить до складу соціально-економічної безпеки підприємства. Проблеми, які виникають в суспільстві, перш за все походять від незадоволення індивідуума системою. Враховуючи це, можна зробити висновок, що для повноцінного забезпечення держави соціально-економічною безпекою необхідно створити відповідні умови забезпечення її на підприємствах.

Формування ефективного механізму соціально-економічної безпеки є одним із ключових завдань в забезпеченні безпеки підприємства. На сьогоднішній день розвиток і дослідження соціально-економічної безпеки підприємства набирає обертів і стає все більш популярним. Тому актуальним є дослідження структури механізму соціально-економічної безпеки підприємства.

На сьогоднішній день в Україні найбільшого поширення набула структуризація соціально-економічної безпеки підприємства, запропонована представниками ресурсно-функціонального підходу: російськими науковцями, зокрема Є. А. Олейніковим [1], а згодом була підтримана вітчизняними фахівцями [2]. Прихильники цього підходу пропонують виділяти сім функціональних складових соціально-економічної безпеки підприємства, а саме: фінансову, інтелектуальну й кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну, силову [3, с. 468].

Беззаперечним позитивом структуризації соціально-економічної безпеки, запропонованої представниками ресурсно-функціонального підходу [4], є комплексний підхід у дослідженні всіх аспектів діяльності підприємства.

Метою даної статті є розробка структури механізму соціально-економічної безпеки підприємства, здатної забезпечити його стабільне функціонування за умови комплексного підходу до визначення показників даної структури.

Термін «соціально-економічна безпека підприємства», будучи за своєю суттю поліфункціональним і поліморфним поняттям, вимагає дослідження своєї суті, структури та складових елементів з позиції системного підходу.

На нашу думку, аналіз структури механізму соціально-економічної безпеки підприємства потрібно подати з позиції теорії систем, тобто з'ясувати, які підсистеми нижчих рівнів є її складовими.

Перш, ніж приступати до декомпозиції соціально-економічної безпеки підприємства як складної системи, відзначимо, що ми не поділяємо крайнощів у процесі аналізу безпеки підприємства, коли або надмірно узагальнюють функціональні складові механізму безпеки, виділяючи, наприклад, всього лише чотири: «технологічну, фінансову, ресурсну і соціальну» [5, с. 44], або занадто деталізують функціональні складові механізму, необдуманно збільшуючи їх кількість, наприклад, до п'ятнадцяти, виділяючи «економічну, внутрішню, фізичну, технічну, інформаційну, протипожежну, радіаційно-хімічну, психолого-соціологічну, інформаційно-аналітичну безпеку, режимну діяльність, безпеку зв'язку, захист комерційної

таємниці, безпеку перевезень, пропагандистське забезпечення, експертну перевірку механізму системи безпеки» [6, с. 54].

Ми пропонуємо взяти за основу структуризацію безпеки представниками ресурсно-функціонального підходу, критично її переосмисливши, певною мірою доповнивши та вилучивши зайві складові механізми.

З позиції теорії систем системою першого порядку є соціально-економічна безпека підприємства загалом, яка, безумовно, є складною системою, а отже, включає ряд підсистем. Ми пропонуємо виділяти шість систем другого порядку, які є складовими механізми соціально-економічної безпеки підприємства, зокрема фінансово-економічну, інтелектуально-кадрову, інституційно-правову, техніко-технологічну, інформаційну та силову безпеку (рис. 1).

Можна помітити, що запропонована декомпозиція соціально-економічної безпеки підприємства загалом корелює зі структуризацією соціально-економічної безпеки суб'єктів господарювання, запропонованої представниками ресурсно-функціонального підходу, окрім певних нововведень. Ми вважаємо, що слід взагалі вилучити з переліку функціональних складових механізму (систем другого порядку) екологічну безпеку підприємства, оскільки, на наш погляд, вона є підсистемою техніко-технологічної безпеки підприємства, оскільки рівень шкідливих викидів і забруднення навколишнього середовища визначається насамперед прогресивністю техніки, обладнання, устаткування та технологічних процесів, що використовуються на підприємстві.

Політико-правову функціональну складову механізму слід трансформувати в інституційно-правову підсистему соціально-економічної безпеки підприємства, оскільки хоча зовнішнє середовище, і в тому числі політична ситуація, справляють визначальний вплив на діяльність суб'єктів господарювання, проте підприємство не є суб'єктом політичних відносин. Фінансову безпеку підприємства доцільно перейменувати у фінансово-економічну. Безумовно, сутність як інституційно-правової, так і фінансово-економічної безпеки підприємства також зазнають певних змін. Окрім того, знімається головне протиріччя між суттю соціально-економічної безпеки підприємства та її функціональних складових механізму, таких як техніко-технологічна, політико-правова, силова, екологічна.

Однією з головних складових механізму соціально-економічної безпеки підприємства є фінансово-економічна безпека. Процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства полягає в найбільш ефективному використанні основних та оборотних засобів підприємства, забезпеченні оптимальної структури капіталу, фінансової незалежності та платоспроможності суб'єкта господарювання, а також у виявленні та задоволенні потреб споживачів, оптимізації номенклатури та асортименту виробів, ефективному просуванні, стимулюванні та збуті продукції підприємства.

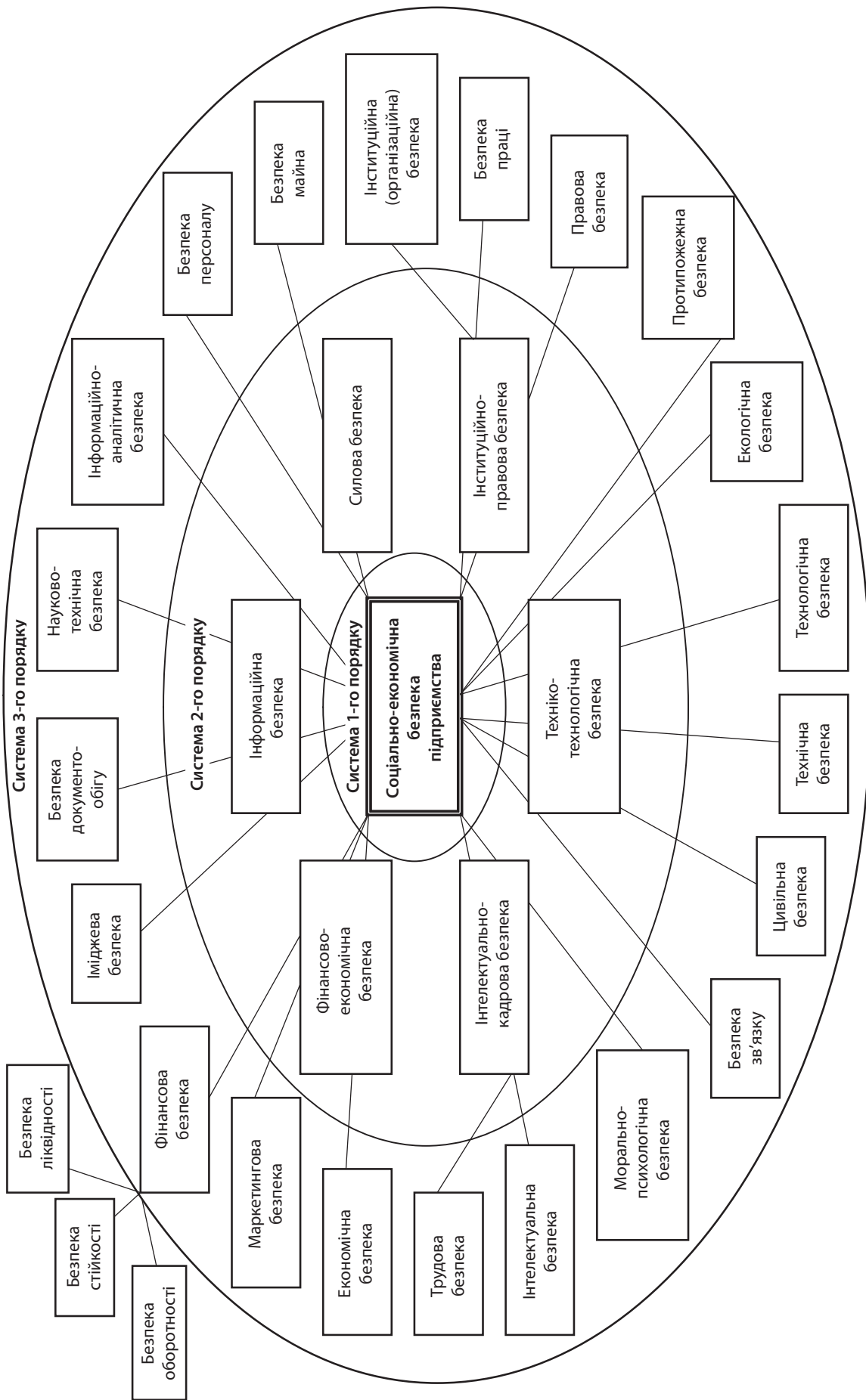

Рис. 1. Структура соціально-економічної безпеки підприємства з точки зору системного підходу [розробка автора]

Фінансово-економічна безпека підприємства, як складна система, у свою чергу, включає ряд підсистем, тобто систем 3-го порядку. Ми вважаємо що, можна виділити три складові механізми фінансово-економічної безпеки підприємства (див. рис. 1):

- ✦ *економічну безпеку*, суть якої полягає в максимально ефективному використанні економічних ресурсів підприємства;
- ✦ *маркетингову безпеку*, яку можна розглядати в контексті максимізації обсягів реалізації продукції підприємства, внаслідок оптимізації асортименту та врахування і задоволення потреб споживачів;
- ✦ *фінансову безпеку*, яка полягає в оптимізації структури та джерел майна підприємства, забезпечення фінансової незалежності та високої оборотності активів, фінансової ліквідності та високої прибутковості діяльності підприємства.

Кожна з перелічених складових механізму фінансово-економічної безпеки підприємства, у свою чергу, також є складною системою, у складі якої можна виділити ряд підсистем. Наприклад, фінансова безпека підприємства як система 3-го порядку може включати такі складові механізми, як безпеку ліквідності, тобто фінансової платоспроможності; безпеку стійкості, тобто фінансової незалежності; безпеку оборотності, що характеризує ділову активність, і т. ін. Подальша структуризація та виділення підсистем нижчих порядків хоча є в принципі можливою, проте, на наш погляд, недоцільною.

«Кадри вирішують все» – цей лозунг не лише не втратив актуальність, але набув якісно нового змісту, оскільки на сучасному етапі розвитку саме працівники, їх знання, вміння, навички, досвід визначають конкурентоспроможність як окремих підприємств, так і цілих країн. Тому наступною складовою механізму соціально-економічної безпеки підприємства ми визначили інтелектуально-кадрову безпеку, сутність якої полягає у забезпеченні сприятливого морально-психологічного клімату в колективі, високого рівня професійної підготовки та мотивації працівників, належного рівня соціального забезпечення та захисту персоналу підприємства.

На нашу думку, можна виділити три підсистеми інтелектуально-кадрової безпеки підприємства (див. рис. 1), а саме:

- ✦ *морально-психологічну безпеку*, яка характеризується морально-психологічним кліматом в колективі, взаємостосунками працівників підприємства, рівнем психологічного навантаження на робітників, моральними цінностями та настановами співробітників, загальним рівнем соціально-економічної культури персоналу;
- ✦ *інтелектуальну безпеку*, суть якої полягає у збереженні та розвитку інтелектуального потенціалу підприємства, максимально ефективному використанні кадрового ресурсу, належній організації системи підбору, найму, навчання та мотивації праці, забезпеченні оптимальної професійної структури персоналу, високого

рівня кваліфікації та практичної підготовки робітників;

- ✦ *трудова безпеку*, яка характеризується високим рівнем забезпечення підприємства кадрами відповідної кваліфікації.

Швидкі темпи НТП обумовлюють вагому роль техніко-технологічної складової механізму соціально-економічної безпеки підприємства, суть якої характеризується наявністю на підприємстві парку сучасних машин та устаткування, впровадженням у виробництво передових технологічних та організаційних процесів, забезпеченням дотримання норм протипожежного захисту, викидів шкідливих речовин у довкілля, технічного захисту працівників від техногенних аварій, а також гарантування безпеки функціонування системи зв'язку на підприємстві.

Техніко-технологічна безпека підприємства, як складна система, складається з ряду підсистем (системи 3-го порядку), серед яких, вважаємо, можна виділити (див. рис. 1):

- ✦ *технічну безпеку*, яка характеризується видовою, віковою, виробничо-технічною структурою основних фондів підприємства, рівнем відповідності машин та устаткування, що використовуються, сучасним світовим зразкам, а також рівнем екстенсивного та інтенсивного завантаження обладнання на підприємстві;
- ✦ *технологічну безпеку*, суть якої полягає в аналізі технологічних та організаційних процесів на підприємстві та їх порівнянні з кращими світовими зразками, прогнозуванні розвитку науково-технічного прогресу в галузі діяльності підприємства, плануванні та здійсненні НДДКР, запровадженні сучасних технологічних процесів, тобто загалом формуванні та розвитку технологічного потенціалу підприємства;
- ✦ *екологічну безпеку*, суть якої полягає в екологізації виробничого процесу, тобто запровадженні екологічно безпечних і безвідходних технологій, гарантуванні екологічного захисту працівникам підприємства, дотриманні гранично допустимих концентрацій шкідливих викидів в атмосферу і довкілля, підвищенні екологічної свідомості працівників підприємства, мінімізації втрат від санкцій за забруднення навколишнього середовища;
- ✦ *безпеку зв'язку*, яка характеризується високою надійністю та безперебійністю роботи системи зв'язку підприємства, великою швидкістю передачі даних, технічним захистом від можливого зйому інформації, достатньою пропускну спроможністю засобів зв'язку;
- ✦ *протипожежну безпеку*, яка полягає у створенні сучасної протипожежної інфраструктури на підприємстві, тобто встановленні сучасних технічних засобів протипожежної безпеки, надійної системи оповіщення та контролю рівня пожежної ситуації, дотриманні норм протипожежної безпеки, належному навчанні та органі-

зації протипожежних заходів персоналом підприємства;

- ✦ *цивільну безпеку*, яка характеризується надійним технічним та організаційним захистом працівників підприємства від можливих внутрішніх чи зовнішніх техногенних аварій, стихійних лих, військових, терористичних чи суспільних потрясінь.

У демократичному, правовому суспільстві, на шляху побудови якого знаходиться Україна, правові механізми та інструменти посідають одну з головних ролей, а тому ігнорування правових засад створення та функціонування суб'єктів господарювання врешті-решт може призвести до значних збитків і навіть до втрати підприємства. Четвертою складовою механізму соціально-економічної безпеки підприємства ми визначили інституційно-правову, сутність якої полягає в оптимізації та чіткій регламентації організаційної структури підприємства, правовому забезпеченні створення та діяльності суб'єкта господарювання, дотриманні норм та положень чинного законодавства, забезпеченні ефективності організаційно-правових заходів підприємства.

На наш погляд, можна виділити три підсистеми інституційно-правової безпеки підприємства (див. рис. 1):

- ✦ *інституційну (організаційну) безпеку*, яка полягає в раціональній побудові організаційної структури підприємства, шляхом чіткого вертикального та горизонтального поділу праці, оптимального розміщення та підпорядкування структурних підрозділів, регламентації прав, обов'язків і відповідальності функціональних служб підприємства внаслідок розробки положень про відділи та посадових інструкцій правників, постійного моніторингу ефективності функціонування організаційної структури підприємства;
- ✦ *правову безпеку*, суть якої полягає в правовому захисті діяльності підприємства шляхом належного правового супроводження договірних взаємовідносин з контрагентами, дотриманні підприємством трудового законодавства, законодавства про охорону авторських і суміжних прав, оцінці ефективності правових заходів підприємства;
- ✦ *безпеку праці*, яка полягає у створенні безпечних умов праці та відпочинку персоналу підприємства, дотриманні норм виробничої санітарії та гігієни праці. Хоча охорона праці на підприємстві реалізується за допомогою технічних заходів, проте вагому, якщо не визначальну роль відіграють організаційні та правові заходи, тому ми її розглядаємо як підсистему інституційно-правової, а не техніко-технологічної безпеки підприємства, хоча це питання є певною мірою дискусійним.

Незважаючи на стрімку гуманізацію суспільного життя, сила завжди була і в перспективі залишатиметься одним з головних засобів захисту як національних, так і господарських та особистих інтересів. А тому наступною вагомою складовою механізму соціально-

економічної безпеки підприємства є силова безпека, суть якої зводиться до гарантування фізичної та моральної безпеки працівників підприємства, охорони майна, супроводження вантажів, патрулювання територій з метою уникнення втрати чи зниження ринкової вартості.

На нашу думку, можна виділити дві підсистеми силової складової механізму соціально-економічної безпеки підприємства (див. рис. 1):

- ✦ *безпеку персоналу*, яка полягає у забезпеченні фізичного і морального захисту працівників, насамперед провідних спеціалістів і керівників підприємства;
- ✦ *безпеку майна*, яка забезпечується шляхом охорони машин та устаткування, будівель та споруд, складів підприємства, рухомого складу, перешкоджання виведенню із ладу та псуванню майна, патрулювання периметру підприємства, конвоювання вантажів, організації пропускового режиму, захисту від промислового шпіонажу з метою уникнення негативних впливів, що загрожують втратою майна, його функціональних характеристик чи зниженням його ринкової вартості.

Значення та вагомість інформаційних ресурсів в епоху переходу людства до інформаційної фази розвитку постійно зростає. Інформація поступово перетворюється на головний ресурс у конкурентній боротьбі між підприємствами, тому захист інформації набуває архіважливого значення. З огляду на це останньою складовою механізму соціально-економічної безпеки підприємства виділено інформаційну підсистему. Сутність інформаційної безпеки підприємства полягає у забезпеченні збереження інформаційних ресурсів, документів організації та її науково-технічних розробок, збиранні всіх видів інформації, що має відношення до підприємства, її аналітичне опрацювання, вжитті заходів щодо створення позитивного іміджу продукції та підприємства загалом.

Інформаційна безпека підприємства, як складна система, у свою чергу, складається з ряду підсистем (систем 3-го порядку). Ми вважаємо що, можна виділити чотири складові механізми інформаційної безпеки підприємства (див. рис. 1):

- ✦ *безпеку документообігу*, яка полягає у збереженні установчих, бухгалтерських, комерційних, статистичних, внутрішньокорпоративних та ін. документів підприємства шляхом затвердження наказом переліку інформації, яка є комерційною таємницею, запровадження системи доступу та порядку роботи з документами підприємства, організації архівного збереження документів, інструктування працівників про правила роботи з документами і відповідальність за розголошення комерційної таємниці, блокування можливих каналів витоку інформації;
- ✦ *інформаційно-аналітичну безпеку*, яка полягає у збиранні всіх видів інформації, що має відношення до підприємства, а саме: інформації щодо сегментації ринків збуту, цінових коливань та маркетингових заходів конкурентів, тенденцій

макроекономічного розвитку національної і світової економік, політичної ситуації, детальному аналізу інформації з подальшою розробкою висновків щодо можливих наслідків тих чи інших подій, прогнозів на найближчу перспективу та пропозиції щодо реагування підприємством на виклики зовнішнього середовища;

- ✦ *іміджеву безпеку*, яка полягає у відслідковуванні інформаційних повідомлень про діяльність підприємства, аналітичному опрацюванні зібраних матеріалів, визначенні можливих наслідків інформаційних повідомлень на репутацію фірми, вжитті заходів щодо нейтралізації негативних повідомлень та підвищення інформаційного рейтингу підприємства, тобто забезпечення зростання ринкової вартості торгівельної марки підприємства – гудвілу;
- ✦ *науково-технічну безпеку*, яка полягає у збереженні інформації про винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, ноу-хау (know-how), також у збереженні планів і результатів НДДКР на підприємстві, прогнозуванні перспективних тенденцій науково-технічного розвитку, зборі інформації про науково-технічні винаходи та розробки конкурентів, моніторингові ринку науково-технічних розробок та інновацій, забезпеченні захисту інтелектуальної власності підприємства.

ВИСНОВКИ

Загалом можна зробити висновок, що для забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства керівництво і зокрема служба безпеки повинні приділяти належну увагу не лише окремим функціональним підсистемам соціально-економічної безпеки, а підходити до вирішення проблеми безпеки на підприємстві комплексно, не нехтуючи окремими складовими механізми безпеки. Системний підхід, вважаємо, дасть змогу максимально ефективно вирішити проблему соціально-економічної безпеки підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Основы экономической безопасности / Под редакцией Е. А. Олейникова. – Изд. 3-е, доп. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2009. – 304 с.
2. **Дейнека Н. П.** Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : монографія / Н. П. Дейнека, Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2010. – 280 с.
3. Економіка підприємства : підручник / За ред. С. Ф. Покропівного. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.: іл. (Розділ 18. Економічна безпека підприємства (організації))
4. **Пастернак-Таранушенко Г.** Економічна безпека. Статика процесу забезпечення : підручник для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів економічного профілю / Г. Пастернак-Таранушенко / За ред. професора Б. Кравченка. – К.: Кондор, 2002. – 302 с.

5. **Сухорукова Т.** Индикаторы ресурсной безопасности предприятия / Т. Сухорукова // Бизнес Информ. – 2001. – № 6. – С.44 – 47.

6. **Таранко В.** Безпека: система, підсистема, оцінки, нова зброя / В. Таранко // Економіка України. – 2009. – № 12. – С. 53 – 57.

REFERENCES

Deineka, N. P., Kozachenko, H. V., and Ponomaryov, V. P. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizmy zabezpechennia* [The economic security of the enterprise: the nature and mechanisms of support]. Kyiv: Libra, 2010.

Ekonomika pidpriemstva [Business Economics]. Kyiv: KNEU, 2001.

Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti [Fundamentals of economic security]. Moscow: Biznes-shkola "Intel-Sintez", 2009.

Pasternak-Taranushenko, H. *Ekonomichna bezpeka. Statyka protsesu zabezpechennia* [Economic security. Static process support]. Kyiv: Kondor, 2002.

Sukhorukova, T. "Indikatory resursnoy bezopasnosti predpriatiia" [Indicators of resource security company]. *Biznes Inform*, no. 6 (2001): 44-47.

Taranko, V. "Bezpeka: systema, pidsystema, otsinky, nova zbroia" [Security: system, subsystem and evaluate new weapon]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 12 (2009): 53-57.